

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЧЕРНУШКА ІВАН ГАВРИЛОВИЧ

УДК 271.2

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
АДВЕНТИЗМУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 09.00.11 – релігієзнавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Житомир – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Рівненського державного гуманітарного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: академік АН вищої школи України,
доктор філософських наук, професор
Докаш Віталій Іванович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
завідувач кафедри соціології.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри культурології;

кандидат філософських наук, доцент
Вітюк Ірина Костянтинівна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
докторант кафедри філософії.

Захист відбудеться 28 квітня 2016 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.053.02 в Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 38.

Автореферат розісланий 26 березня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Горохова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В Україні відбувається становлення нового формату відносин між церквами, громадянським суспільством і державою як трьома самостійними інституціями. Цей тип відносин можна назвати «партнерським» або «коопераційним». Україна/*Українське суспільство* запозичує дедалі більшу кількість елементів державно-церковного і суспільно-церковного партнерства за взірцем більшості європейських країн, зберігаючи високі стандарти релігійної свободи. Зазначені процеси, що пришвидшилися останніми роками, гостро поставили питання не лише про готовність держави та суспільства розвивати тісну співпрацю з церквами, а й стали викликом для українських церков. Наскільки церкви готові не на словах, а й на практиці бути надійним партнером для українських держави та громадянського суспільства? Особливо актуальним це питання є відносно протестантських церков, які найбільш активно ратували за впровадження партнерської моделі відносин релігійних організацій із державою та суспільством.

Значну частку релігійної мережі України становлять протестантські громади, що складають третину загальної кількості. Протестантські об'єднання є членами Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій та вважаються найбільш динамічним релігійним напрямком, що займає активну громадянську позицію. Водночас їхня соціальна діяльність та позитивний вплив на суспільство у часи історичних випробувань сьогодення не вповні висвітлені в роботах вітчизняних релігієзнавців. Окреслена ситуація підтверджує необхідність проведення такого дослідження, де на прикладі окремої протестантської деномінації було б розглянуто комплексний спектр релігієзнавчих питань, і у першу чергу – форми її включення у соціальний простір та легітимізації моральних цінностей.

Український адвентизм переживає оновлення форм власного місіонерського і соціального служіння, що пов'язано із розповсюдженням ідеалів «інтегративного благовістя» та впровадженням проектів комплексної місіонерсько-місійної роботи в сучасних умовах. Відповідні теорії та практики дозволяють українському протестантизму протистояти внутрішнім і зовнішнім викликам, детермінованим релятивізмом доби постмодерну, з дискусіями навколо гендерного питання та з соціальними кризами останніх років.

Релігієзнавчий аналіз сучасного стану й тенденцій розвитку українського адвентизму в зв'язку з новими методами місіонерської та соціальної діяльності є гостро актуальним як для розуміння теперішніх процесів, так і для прогнозування перспектив українського адвентизму та вітчизняного протестантизму загалом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалося у межах комплексної науково-дослідної роботи кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного

університету «Співвідношення релігійного і національного: контекст історії і культури українського народу» (реєстраційний номер 014U000085).

Головну проблему дисертаційного дослідження становить формування об'єктивної філософсько-релігієзнавчої оцінки діяльності Церкви АСД в українському суспільстві, яка базується на комплексному теоретичному та фактографічному аналізі сучасного стану й основних тенденцій розвитку Церкви Адвентистів сьомого дня в Україні, що, у свою чергу, буде сприяти міжконфесійній злагоді в суспільстві.

Мета дисертації полягає у здійсненні комплексного філософсько-релігієзнавчого дослідження сучасного стану та основних тенденцій розвитку Церкви АСД в Україні у контексті її взаємодії з державою та суспільством.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких взаємопов'язаних **завдань**:

- обґрунтувати теоретико-методологічну базу філософсько-релігієзнавчого дослідження сучасного українського адвентизму, використовуючи досвід аналізу трансформацій протестантизму ХХ – ХХІ століть у вітчизняній та зарубіжній науковій і теологічній літературі, зокрема, дослідити різновиди протестантської теології та практики, виділити особливості пізньомодерного і постмодерного типів місіонерської діяльності в Україні та світі;

- охарактеризувати погляди українських адвентистів на їх місце в соціальному просторі у зв'язку із історичними трансформаціями початку ХХІ століття та розкрити практичний внесок Церкви АСД у формування українського суспільства, розвиток партнерських церковно-державних і церковно-суспільних відносин;

- здійснити комплексне дослідження форм місіонерства та соціального служіння Церкви АСД в Україні у відповідності до викликів сьогодення;

- проаналізувати хід та результати теологічних дискусій, які виникли у сучасному адвентизмі в Україні та були привнесені ззовні;

- визначити особливості соціально значущої діяльності української адвентистської спільноти в умовах війни на Сході України.

Об'єктом дослідження є сучасний етап історичного розвитку Церкви АСД в Україні (1991 – 2015).

Предметом дослідження є основні тенденції розвитку адвентизму в Україні.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження слугували розвідки вітчизняних релігієзнавців, зокрема І. Богачевської, В. Бондаренка, В. Докаша, В. Єленського, А. Колодного, В. Лубського, П. Сауха, Є. Харьковщенка, М. Черенкова, Ю. Чорноморця, Л. Шугаєвої, П. Яроцького.

Дисертація виконана на основі принципів світоглядного плюралізму, позаконфесійності, історизму, системності. Методологічною основою дисертаційної роботи є системний підхід та релігієзнавчий аналіз, що дають можливість надати цілісне бачення місця і ролі Церкви АСД у поліконфесійному українському суспільстві. Під час роботи над дослідженням

використані загальнонаукові та філософські методи: аналізу і синтезу (при опрацюванні теоретичних джерел та літератури), типологізації (при вивченні процесу виникнення і розвитку місіонерської діяльності, формування організаційної структури Церкви АСД, з одного боку, та систематизації спеціалізованих відділів цієї релігійної організації – з другого), а також синхронний (при проведенні порівняльної характеристики позицій дивізіонів Церкви АСД щодо жіночого рукопокладення), статистичний (при аналізі розвитку релігійної мережі), хронологічний (при аналізі еволюційних форм адвентизму в період його становлення).

Наукова новизна дисертаційного дослідження. Соціальна, місіонерська і місійна діяльність Церкви АСД в Україні постає єдиним комплексом, що функціонує згідно із парадигмами пізньомодерного протестантизму.

Наукова новизна конкретизується такими положеннями, які виносяться на захист:

Уперше:

– доведено переважно пізньомодерний характер теорій та практик адвентистського місіонерського служіння і соціальної роботи. Ідеали «інтегрованого благовістя», єдності місіонерської та соціальної роботи, які характерні для сучасного адвентизму і завойовують свою прихильність серед вірних Церкви АСД в Україні, є актуальними та ефективними у модерному суспільстві, постають дієвою альтернативою релятивізму та постмодернізації церковних теорій та практик, відрізняють український адвентизм на тлі інших конфесій;

– виявлено, що Церква АСД бере активну участь у становленні партнерських відносин церков і держави, церков і суспільства, але при цьому адвентисти принципово відстоюють автономію церкви від зовнішніх впливів. Доведено, що в сучасній Україні дедалі більшого значення набувають позацерковні форми діяльності Церкви АСД, пов'язані з місіонерською та місійною практикою, які розвиваються відповідно до новітньої «діалогічної» парадигми місіонерського служіння;

– доведено, що місіонерська і соціальна діяльність українських адвентистів, яка здійснюється у суворій відповідності до соціальної доктрини та внутрішніх настанов Церкви АСД, має тенденцію доповнення бюрократичних підходів інституалізованої релігійності самоорганізацією вірних за подобою громадянського суспільства. Розвиток капеланського і волонтерського руху сьогодні обумовлює оновлення місійної та місіонерської діяльності Церкви АСД в Україні. Особливе значення для розвитку українського адвентизму в умовах постмайданної України має діяльність адвентистського агенства допомоги і розвитку (ADRA) та капеланської служби і місії «Східний янгол».

Уточнено:

– теза про те, що суспільно значуща діяльність української адвентистської спільноти в умовах війни на Сході України полягає у комплексному місіонерсько-місійному служінні, яке містить в собі три обов'язкові елементи: 1) психологічну

підтримку постраждалих; 2) відновлення середовища проживання; 3) забезпечення матеріальних потреб населення звільнених територій.

Набуло подальшого розвитку:

– положення про те, що негативне ставлення українських адвентистів та Євро-Азіатського дивізіону загалом до можливості висвяти жінок не може бути змінено у ході загально-адвентистського обговорення цього питання.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що вперше значний масив внутрішнього дискурсу Церкви АСД в Україні став предметом аналізу для практичного релігієзнавства. Актуалізація й аналіз внутрішніх дискусій, тенденцій розвитку, трансформаційних форм місіонерського і соціального служіння дозволили зрозуміти динаміку розвитку Церкви АСД в Україні й окреслити її перспективи.

Матеріали, теоретичні положення і висновки дисертації можуть бути використані у релігієзнавчому аналізі розвитку зарубіжного й українського протестантизму, дослідженнях філософії релігії, політологічних працях із проблем взаємовідносин держави і церкви, при підготовці спеціальних і узагальнених наукових праць з історії релігії.

Практичне значення роботи. Матеріали комплексного філософсько-релігієзнавчого аналізу стану і тенденцій розвитку сучасного українського адвентизму можуть бути використані для низки спецкурсів із філософії, релігієзнавства, культурології, політології та соціології, а також рекомендацій державним та громадським організаціям, які займаються соціальною роботою.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації оприлюднені автором у повідомленнях та доповідях на науково-теоретичних семінарах і засіданнях кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету, на низці міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій, зокрема: Міжнародній науковій конференції «Гуманітарно-наукове знання: становлення парадигми» (Чернівці; 2011); I Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Історико-філософські читання молодих учених» (Суми; 2012); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Духовно-моральне виховання молодого покоління. Вітчизняний і зарубіжний досвід» (Острого; 2012); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Українська регіоніка у контексті діалогу культур: теоретичний та практичний виміри» (Київ; 2013); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Філософія як культурна політика сучасності» (Острого; 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціокультурні виміри релігійних процесів у світі та в Україні» (Чернівці; 2013); Міжнародній науковій конференції «Гуманітарно-наукове знання: становлення парадигми» (Чернівці; 2013); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Філософія і релігія у просторі сучасної культури» (Київ; 2014); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Релігійні фактори у контексті суспільних і світоглядних трансформацій» (Острого; 2014); IV Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» (Рівне; 2014);

Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Церква і держава: форми взаємодії в умовах трансформації українського суспільства» (Чернівці; 2014); Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта і життєвий світ особистості: європейський досвід і українські реалії» (Чернівці; 2015).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 7 публікаціях: 5 статтях, 4 з яких надруковано у фахових виданнях, 1 – у міжнародному журналі та 2 тезах у збірниках матеріалів конференцій.

Структура дисертаційного дослідження зумовлена специфікою об'єкта аналізу та логікою його дослідження, що впливає із поставленої мети і розв'язання визначених завдань. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (що містять 8 підрозділів), висновків і списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг дисертації становить 187 сторінок, з них 156 – основного тексту. Список використаних джерел та літератури містить 277 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, показано зв'язок роботи з науковими програмами, окреслено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано його мету та основні дослідницькі завдання, вказано теоретико-методологічні засади дослідження, розкрито його наукову новизну, а також теоретичне і практичне значення, відображено апробацію результатів дослідження та його структуру.

У першому розділі **«Український адвентизм як предмет релігієзнавчого аналізу»** відображено стан та напрями вивчення теми, охарактеризовано рівень і повноту її джерельного забезпечення, обґрунтовано обраний теоретичний підхід, окреслено принципи наукового пошуку та методологічний інструментарій.

У *підрозділі 1.1. «Методологічні засади сучасного релігієзнавчого вивчення адвентизму»* обґрунтовано, що адвентисти сьомого дня, як представники Церкви «пізнього модерну», переконані у необхідності суворої системи віросповідання, існування твердих норм теорії та практики. Ці вимоги можуть модернізуватися, але не релятивізуватися. Адвентизм, як пізньопротестантська спільнота, коливається між пізньомодерним і постмодерним стилем життя і проповіді, як між двома парадигмами, а зміна парадигми адвентистської місіології відбувається поступово.

У сучасному релігієзнавстві, зокрема українському, значна увага приділяється трансформаціям протестантизму, які відбуваються сьогодні завдяки утвердженню нової епохи в історії людства та християнства – постмодерну. Проведений у роботі аналіз особливостей трансформацій усіх різновидів протестантизму на сучасному етапі розвитку особливо важливий в умовах України. Адже у цілому український протестантизм залишається консервативним, а процеси модернізації усіх різновидів протестантизму в Україні мають власні специфічні риси. При цьому необхідним є більш чітке й

пристосоване до українського контексту розрізнення між трансформаціями у напрямку переходу до постмодерної парадигми, з одного боку, і трансформаціями теорії та практики в межах парадигми пізнього модерну, з другого. Провести таке розрізнення уможливили дослідження А. Колодного, П. Яроцького, М. Черенкова, А. Денисенка, М. Панченко.

Відповідно до принципів модерного мислення, Церква АСД шукає підтримки в принципах, які можна верифікувати, у досвіді, що видається достовірним, та у віровченні, зафіксованому як нормативне. Усе, що є позитивного у постмодерному християнстві – наприклад, повернення до наративності світогляду, також є можливим для релігійних організацій, які розвиваються у межах пізньомодерної парадигми. Так, адвентизм, як явище пізнього модерну, з самого початку мав яскраво виражений наративний характер, оскільки «Велика боротьба» й інші книги Е. Вайт задавали наративне розуміння християнства як норми. Також адвентизму не потрібно пристосовувати ідеали місіонерської та місійної роботи до умов постіндустріальної і постмодерної цивілізації, оскільки відповідні проекти були зображені у концепції християнізованого міста Е. Вайт, яка в наш час трансформувалась у проект «Місто-Вулик». Якщо постмодерні теологи підкреслюють власне розмежування із модерном, то об'єктивний релігієзнавчий аналіз дозволяє обґрунтувати наявність спадковості між постмодерними й пізньомодерними типами християнської теорії і практики. Зокрема, це відбувається через розвиток наративного характеру сучасної релігійності. У цьому контексті особливо важливим є те, що адвентизм із самого початку власного виникнення намагався утвердитися як наратив, вільний від обмеженостей ліберального і консервативного богослов'я, специфіка якого проявляється у поверненні до Біблії, як нового входження у цілісний наративний світ Писання.

У підрозділі обґрунтована думка про те, що теорії та практики адвентизму, особливо – українського, є яскравим прикладом пізньомодерного християнства, водночас, робиться наголос на тому, що неможливо жити у постмодерному світі й бути повністю вільним від його впливу. Деякі тенденції доби постмодернізму знаходять своє відображення у дискусіях всередині адвентизму. Особливо це стосується дискусії щодо жіночого священства. Проте, як би адвентизм не наближався до відкритості сучасному світові, він не може прийняти принципово важливі для постмодерного богослов'я постулати: можливість вічного спасіння усіх християн і навіть не християн; наголос на можливості помилок у Біблії і фактичне введення пріоритету авторитету спільноти й особистості (постлібералізм) чи традиції і досвіду (постконсерватизм) перед біблійним вченням. Так само, і характерне для постмодерного християнства повне розмивання меж між релігійним і нерелігійним також є неприйнятним для адвентизму.

Наведені вище зауваження мають на меті обґрунтувати в дисертаційному дослідженні гіпотезу: зважаючи на відкритість до сучасного світу та усі трансформації в цілому, український адвентизм розвивається як пізньомодерне

християнство. У той же час, для світового адвентизму характерною є внутрішня боротьба між пізньомодерним і постмодерним типом християнства.

У підрозділі 1.2. *«Джерельна база дослідження»* здійснено огляд двох основних груп джерел: 1) внутрішніх документів ЦАСД, що регулюють її організаційну, місіонерську, місійну діяльність в світі та Україні; 2) актуальні для України історичні та релігієзнавчі дослідження, у яких розпочато вивчення сучасного стану українського адвентизму в його історичній ретроспективі.

У дисертаційному дослідженні особливу увагу сконцентровано перш за все на документах Церкви АСД – віровчительних текстах, соціальній доктрині, офіційних рішеннях, відозвах, зверненнях, методичних матеріалах з усіх видів церковної діяльності, новітніх рекомендаціях місіонерам та внутрішніх звітах Церкви АСД в Україні. Невід’ємною складовою дисертаційного дослідження є аналіз релігійних текстів, зокрема творів Е. Вайт, а також праць її однодумців М. Алена, Е. Зайцева, І. Опрі, А. Григоренка, О. Парасея, М. Жукалюка, В. Джулая, О. Опаріна, Р. Хілла і Дж. Тармоя. Аналіз цих документів і текстів дозволив зрозуміти, яким чином відбувається практична реалізація «Основ соціального вчення» в українському адвентизмі.

Дисертантом зауважено, що становлення та розвиток адвентизму в Україні, дослідження нарративних джерел Церкви АСД потребує глибокого та всебічного розуміння адвентизму як соціокультурного та духовного феномену, що є можливим завдяки роботам таких дослідників, як В. Докаш, В. Любащенко, Р. Сітарчук, Л. Глинська, А. Московчук, І. Вітюк, О. Безносова та ін. Констатовано, що загальні характеристики Церкви АСД окреслені в працях сучасних дослідників-релігієзнавців, де автори певною мірою розкрили історичні етапи розвитку адвентизму, однак багато аспектів цієї проблематики залишилось поза увагою. У контексті радикальних змін місіонерської парадигми світового протестантизму та трансформації стану українського суспільства від посткомуністичного до постмодерного, український адвентизм активно розвивається, реагуючи на нові виклики, що і відображено у різного роду внутрішніх документах, які, проте, недостатньо проаналізовано в дослідницькій літературі.

У другому розділі *«Соціорелігійна діяльність Церкви АСД на території України»*, досліджено сучасні постмодерністські інтенції зарубіжної та вітчизняної місіології і виявлено діалогічний характер сучасної місіонерської парадигми, проведено аналіз місіонерської діяльності, її форм, методів та соціорелігійних практик в оздоровчій, просвітницькій і місіонерській діяльності Церкви АСД в Україні.

У підрозділі 2.1. *«Інституалізація адвентизму в Україні та світі»* розглянуто проблеми організації Церкви АСД в Україні та світі: історію становлення Церкви та формування особливостей адвентистського віровчення, охарактеризовано діяльність релігійно-церковної структури Церкви АСД, а також окреслено діяльність міжнародного адвентистського агентства допомоги і розвитку (ADRA) в Україні. Зауважено, що рівень інституційного розвитку

Церкви АСД в Україні дозволяє сьогодні цій релігійній організації виходити на нову якість взаємодії із суспільством і державою.

У підрозділі 2.2. **«Теологія місії адвентизму в контексті світових дискусій сучасного протестантського місіонерського богослов'я»** виокремлено причини успіху місіонерської діяльності адвентистів, а саме: вміння розкривати основоположні історії («наративи») – про Бога, про себе, про історію світу та людини, і головне – про майбутнє, про кінцеву долю всього існуючого; готовність до місіонерської діяльності, виходячи із необхідності трансформацій світу, та поєднаність місіонерства з соціальним служінням. Такі висновки автор зробив на основі досліджень праць Г. Кюнга, К. Барта, Д. Боша, Д. Мартіна, М. Черенкова, Д. Ньюбігіна, С. Головіна, С. Беванса, Р. Шрьодера, І. Русіна, А. Денисенка.

Автором розглянуто методи та принципи місіонерської діяльності Церкви АСД, для якої характерні як відкритість до діалогу із суспільством, так і вірність основним принципам та цінностям християнства, що є «дорожньою картою» розбудови Церкви АСД як релігійної організації значущої для суспільства. Офіційно прийняті принципи визначають, що для адвентизму має бути характерною «вірність істині та гнучкість у методах», а Церква повинна бути «щиро поважаюча і любляча людей», «життєстверджуюча і динамічна», «дбайлива і дружелюбна», «відкрита і комунікабельна», «приваблива для суспільства». Ці принципи суголосні богословському постмодернізму. Проте, якщо концептуальні положення Церкви Адвентистів сьомого дня в Україні співзвучні сучасним світовим постмодерним тенденціям, їх не можна вважати різкою зміною концепції розбудови адвентистської Церкви, адже діалогічність, соборність, відкритість українські адвентисти запроваджують у своїх практиках уже декілька десятиліть поспіль.

Зазначено, що зважаючи на становлення у світі та українському суспільстві нової «діалогічної» парадигми, місіологічним відділом Уніону Церкви АСД було запропоновано якісно новий місіонерський проект «Вулик», відповідно до якого засновані адвентистами молитовні будинки, медичні центри, магазини та кафе розглядаються як «центри впливу» і знаки присутності адвентизму у сучасному місті, як місця для діалогу, що одночасно є і територією церкви, і територією міста.

Дисертантом констатовано, що за останні роки в Україні Церквою АСД було сформовано монолітну місіонерську структуру, яка охоплює більшість локальних груп в усіх соціальних сферах та створено цілісний комплекс місіологічних проєктів, котрі відповідають діалогічній парадигмі й адаптовані до особливостей сучасного українського соціуму. Отже, Церква АСД в Україні є «відкритою» Церквою, місіонерська діяльність якої відповідає новітній діалогічній парадигмі, розробленій у загальнопротестантському теологічному дискурсі.

У підрозділі 2.3. **«Єдність місіонерської та соціальної діяльності Церкви АСД в Україні на початку XXI століття»** охарактеризовано взаємозумовленість місіонерської проповіді та соціальної, педагогічної, медичної, волонтерської діяльності Церкви АСД.

Дисертантом виявлено нові тенденції місіонерської діяльності Церкви АСД, які засновуються на парадигмальних засадах діалогу церкви і суспільства, а також проявляються у формах, методах і практиках відділів «здоров'я», «освіти», «глобальної місії», «інформації», «видавничого» та «молодіжного». Підтверджено, що місіонерська та місійно-соціальна діяльність ЦАСД спрямована на саморозвиток особистості й спільнот і становить єдиний комплекс, а відповідна активність у її функціональних проявах належить до ядра церковної ідентичності АСД.

Місіонерську діяльність «музичного», «молитовного», «жіночого», «сімейного» та «дитячого» відділів, а також адвентистських асоціацій і клубів на території України у пострадянський період можна зарахувати до пізньомодерного типу місіонерства.

Соціорелігійна та місіонерська діяльність у межах діалогічної парадигми відділів Церкви АСД в Україні у пострадянський період є соціально активною й адаптованою, що дозволяє Церкві АСД виходити за рамки «маргінального становища» у суспільстві, але не втрачати власної ідентичності.

Церква АСД має цілісне «пророче бачення» трансформованого суспільства, розуміючи, що ситуацію можна змінити вже сьогодні, й активно намагається покращити соціальну дійсність як для вірних, так і для суспільства в цілому. Це дозволяє долати певну відчуженість від соціуму, що спостерігалася у минулому і була наслідком не лише антагонізму з ворожим суспільним оточенням, але й есхатологічного світогляду вірних ЦАСД. Не відмовляючись від есхатологічного вчення та критичної оцінки сучасності, ЦАСД робить більший акцент на місіонерській і соціальній діяльності в соціумі заради його позитивної трансформації.

У третьому розділі «**Перспективи розвитку українського адвентизму**», розглянуто державно-церковні відносини в контексті соціальної доктрини Церкви Адвентистів сьомого дня в умовах сьогодення, проаналізовано капеланське служіння Церкви АСД як новий формат соціального служіння, досліджено сучасну гендерну політику Церкви АСД у контексті постмодерну, а також окреслено перспективи місіонерської та соціальної діяльності Церкви АСД в українському суспільстві XXI століття.

Підрозділ 3.1. «Співробітництво Церкви АСД із державною та суспільством в умовах сьогодення (2013-2015)» присвячено виявленню позиції Церкви АСД щодо державно-церковних відносин. Зауважено, що Церква АСД бере участь у становленні партнерських відносин церкви і держави, церкви й суспільства, але при цьому адвентисти принципово відстоюють автономію церкви від зовнішніх впливів. Теперішні відносини між Церквою АСД та українською державою, можна схарактеризувати як партнерські, новим підтвердженням чого стали останні два роки постреволюційного періоду.

Особливого значення у 2013-2015 роках набуло капеланське служіння Церкви АСД як новітня форма соціального служіння. У цьому підрозділі роз'яснено, що, відповідно до Соціальної доктрини, вірним Церкви АСД, яких

мобілізують до лав армії як у мирний, так і воєнний час, рекомендується йти до тих частин, котрі не беруть участі у військових діях.

В умовах військової агресії РФ проти України актуальним стало питання про капеланство та статус капеланів. Згідно вчення Церкви Адвентистів сьомого дня, капеланство – це служіння в лікувальних установах, реабілітаційних центрах, дитячих будинках, студентських містечках, військових частинах, навчальних закладах, армії, місцях позбавлення волі, при чому служіння всім потребуючим незалежно від їх політичної спрямованості, релігійної та національної приналежності. Капелан, згідно вчення АСД, допомагає людині прийти до Бога, сприяє розумінню і прийняттю Його волі, сприяє поверненню людини до плідного життя в суспільстві.

Зазначено, що до особливостей капеланства АСД необхідно зарахувати яскраво виражений пацифізм, пов'язаний із релігійним несприйняттям насильства як прояву пристрастей. Саме тому українські адвентисти підкреслюють, що армійський капелан не бере участі у бойових діях, не носить зброю, не благословляє солдатів на війну. Виходячи з цього, асоціація капеланського служіння Української Унійної Конференції (УУК) впродовж 2014 року зробила акцент на участі вірних ЦАСД у програмі «Східний янгол», яка створена для надання допомоги переселенцям та постраждалим від російської військової агресії.

У підрозділі 3.2. *«Сучасна полеміка щодо гендерної політики Церкви АСД та її можливі наслідки»* обґрунтовано, що в Церкві АСД «гендерне питання» розколело віруючих на три табори в зв'язку із питанням про можливе рукопокладення у священники жінок. У підрозділі відзначено, що розмежування в співтоваристві відбулося між тим, хто виступає рішуче проти подібних нововведень; вірних, що стоять за зміни в цій галузі; представниками адвентистської церкви, які мають помірковану позицію. Підкреслено, що українські адвентисти поділяють негативну позицію відносно можливого впровадження жіночого священства, яке переважно спричинено особливостями культурного контексту.

У цьому підрозділі також доведено, що активна полеміка, яка відбувається останніми роками між дивізіонами Церкви щодо можливості рукопокладення жінок у духовний сан, може відчутно вплинути на: 1) догматичні основи Церкви АСД, які в разі позитивного вирішення цього питання зазнають кардинальних змін у бік постмодернізму; 2) цілісність Церкви АСД, адже згідно попередніх підрахунків кількість противників і прихильників жіночого рукопокладення є однаковою; 3) спричинити зниження кількості вірних Церкви АСД.

Встановлено, що в межах адвентизму жінки мають важливе покликання та виконують вагомі функції, починаючи з самої Е. Вайт. Водночас, позитивні наслідки рукопокладення жінок неочевидні, тоді як загроза розколу реальна.

У підрозділі 3.3. *«Перспективи місіонерської та соціальної діяльності Церкви АСД в українському суспільстві XXI століття»* проаналізовано

теорію і практику «інтегрованого благовістя», тобто єдність місіонерської та місійної роботи Церкви АСД.

У підрозділі зазначено, що характерною рисою адвентизму є так зване «інтегроване благовістя», а саме – синергія місіонерської та місійної роботи. Вказано, що згідно із задумом Е. Вайт, для успіху місіонерства адвентисти мають враховувати потреби людей у фізичному здоров'ї, пропонувати їм програми збалансованого харчування, лікування, відпочинку в санаторіях, акцентувати увагу на зв'язку між фізичним і духовним станом людини.

Підкреслено, що сьогодні адвентизм переосмислює теоретичні основи власної місіонерської та соціальної діяльності в межах проекту «Вулик», запропонованого американськими адвентистами Р. Хіллом та Дж. Гарманом, на основі повернення до ідеалу єдності місіонерства і соціальної діяльності, який ці богослови віднаходять у Біблії та у творах Е. Вайт. Суттєва риса «інтегрованого місіонерства», що пропонується сучасним адвентизмом, – це «метод Христа» або «шлях Христа», який полягає у повному наслідуванні Христа як місіонера. Стверджено, що сучасні теоретики місіонерства в адвентизмі, слідуючи за думкою Е. Вайт, звертають увагу на той факт, що Христос спочатку зцілював, а потім проповідував. Адвентисти порівнюють внутрішній світ сучасної людини з будинком, двері якого може відчиняти зцілення або ж щось до нього подібне – турбота про здоров'я через санаторії, ресторани із здоровою їжею, курси здорового способу життя, медичне і патронажне служіння. Церква уподібнюється до вулика, де кожен член великої родини-організму знає власне покликання.

ВИСНОВКИ

Здійснений у дисертації комплексний теоретичний і фактографічний аналіз сучасного стану й основних тенденцій розвитку адвентизму в Україні дає підстави для таких узагальнень та висновків.

Вивчення теоретичних і методологічних творів українських релігієзнавців та зарубіжних вчених і теологів дозволив виділити особливості пізньомодерного й постмодерного типів протестантизму загалом і місіонерської діяльності зокрема. Для світового адвентизму характерним є коливання між пізньомодерним і постмодерним типами християнства. Зокрема, постмодерною за власним типом і формами виразу є аргументація на користь жіночого священства, апологія більшої відкритості до світу.

В Україні навіть у місіонерській та соціальній роботі, які об'єктивно найбільш відкриті до світу, не спостерігається переходу до постмодерного типу християнства, хоча окремі елементи постмодерних практик знаходять своє застосування. Це дозволяє стверджувати, що ряд практик є спільними для християнства пізньомодерного і постмодерного типів. Такого роду практики умовно можна назвати рисою відкритого християнства, яке за активної взаємодії із світом все ж таки відмовляється втрачати власну ідентичність. Ідеали «інтегрованого благовістя», єдності місіонерської та соціальної роботи, які характерні для сучасного адвентизму і завойовують свою прихильність

Церкви АСД в Україні, є актуальними й ефективними не лише у модерному суспільстві, а тому сьогодні є дієвою альтернативою релятивізму та постмодернізації церковних теорій і практик.

Хоча організаційна структура Церкви АСД є пірамідальною, для цієї Церкви характерна демократичність, оскільки усі керівні та соціально значущі посади є виборними, а керівники, що їх обіймають, є підзвітними своїм виборцям.

Усі види внутрішньоцерковної діяльності й місійно-соціальної роботи становлять єдиний комплекс, який втілений у функціональній структурі самої Церкви. Спрямована на всебічний розвиток вірних і на соціальну допомогу всім потребуючим, вона належить до характерних рис ідентичності Церкви АСД у світі та Україні. Рівень інституційного розвитку українського адвентизму досяг таких показників і структурної оформленості, що дозволяє сьогодні виходити на нову якість взаємодії із суспільством і державою, гостро актуальну після Революції гідності. Особливе значення тут має діяльність Міжнародного Адвентистського агентства допомоги та розвитку (ADRA), що входить до структури Церкви АСД. В Україні Церквою АСД сформовано монолітну місіонерську структуру, що охоплює більшість локальних груп в усіх соціальних сферах, створено цілий ряд місіонерських проєктів, що відповідають діалогічній парадигмі місіонерського служіння та адаптовані до особливостей українського соціуму.

Дисертантом констатовано, що три види діяльності – місіонерська, місійно-соціальна і спрямована на саморозвиток особистості та спільнот – становлять єдиний комплекс, а відповідна активність у її функціональних проявах належить до ядра церковної ідентичності АСД. Церква АСД бере активну участь у становленні партнерських відносин церкви й держави, церкви і суспільства, але при цьому адвентисти принципово відстоюють автономію церкви від зовнішніх впливів. Відстоюючи ідеали біблійного пацифізму, Церква АСД розгорнула активне капеланське служіння, що передбачає роботу в реабілітаційних центрах, виправних колоніях, медичних центрах, комплексну допомогу постраждалим у зоні АТО тощо.

Активна полеміка, що на сьогодні відбувається між дивізіонами Церкви щодо рукопокладення жінок у духовний сан, може відчутно вплинути на догматичні основи Церкви АСД, які в разі позитивного вирішення цього питання зазнають кардинальних змін у сторону етико-аксіологічних принципів постмодернізму.

Єдність місіонерського й соціального служіння, досягнута Церквою АСД, відкритість до потреб суспільства і держави є прикладом позитивних трансформацій у релігійній сфері України, що підтверджують її належність до європейського культурно-цивілізаційного простору.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Чернушка І. Пріоритетні напрями державно-конфесійних відносин в Україні у постреволюційний період / І. Чернушка // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці. – № 1-2 (13-14). – 2014. – С. 278 – 283.

2. Чернушка І. Державно-конфесійні відносини в контексті соціальної доктрини Церкви Адвентистів Сьомого Дня / І.Чернушка // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2014. – № 3-4 (15-16). – С. 193 – 197.

3. Чернушка І. Методологічні засади сучасного релігієзнавчого вивчення адвентизму / І. Чернушка // Схід. – 2015. – № 6 (138), вересень. – С. 54 – 59.

4. Чернушка І. Трансформація методів та форм діяльності церкви АСД на Україні в контексті змін світової місіонерської парадигми / І. Чернушка // Наукові записки національного університету «Острозька академія». – Серія «Філософія». – Випуск 7. – Острог : Видавництво національного університету «Острозька академія», 2015. – С. 124 – 129.

Статті у міжнародних наукових виданнях:

5. Ivan Chernushka. Missionary work as a form of entry Seventh-Day Adventist Church in the social space of Ukraine / Ivan Chernushka // Modern Science, scientific journal. – Prague. – № 3. – 2015. – p. 96 – 101.

Публікації в інших виданнях:

6. Чернушка І. Формування нового вектору державно-конфесійних відносин в Україні / І. Чернушка // Матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 28-29 травня 2014 року в м. Чернівці. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2014. – С. 121 – 125.

7. Чернушка І. Еволюція державно-конфесійних відносин в Україні (1991-2014) рр. / І. Чернушка // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Науковий діалог» Схід-Захід (7 червня 2014 р., Хмельницька область, м. Кам'янець-Подільський). – Кам'янець-Подільський-Дніпропетровськ, 2014. – С. 134 – 137.

АНОТАЦІЯ

Чернушка І. Г. Сучасний стан та основні тенденції розвитку адвентизму в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. – Житомирський державний університет імені Івана Франка. – Житомир, 2016.

Дисертацію присвячено дослідженню сучасного стану й основним тенденціям розвитку адвентизму в Україні. Автором проаналізовано динаміку інституалізації, місіонерської та соціальної діяльності адвентистів сьомого дня в Україні. Досліджено перебіг дискусій щодо буття Церкви АСД в Україні та світі стосовно державно-церковних відносини, капеланського служіння, гендерної політики і перспектив місіонерської діяльності в українському суспільстві на початку ХХІ століття.

Встановлено, що у державно-церковному та гендерному питаннях діяльність Церкви АСД в Україні відповідає парадигмі протестантизму пізнього модерну. Водночас «інтегроване благовістя», яке уособлює в собі місіонерську

та місійну роботу, свідчить про те, що діяльність Адвентистів сьомого дня в Україні необхідно зарахувати до новітньої «діалогічної» парадигми протестантизму доби постмодерну.

Ключові слова: Церква АСД, «діалогічна» парадигма, місіонерська діяльність, гендерне питання, капеланське служіння, альтернативна військова служба.

АННОТАЦІЯ

Чернушка И. Г. Современное состояние и основные тенденции развития адвентизма в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.11 – религиоведение. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко. – Житомир, 2016.

Диссертация посвящена исследованию современного состояния и основным тенденциям развития адвентизма в Украине. Автором проанализировано динамику институционализации, развитие миссионерской и социальной деятельности адвентистов седьмого дня в Украине. Исследовано прохождение дискуссий вокруг проблемных вопросов бытия Церкви АСД в Украине и мире: государственно-церковных отношений, капелланского служения, гендерной политики и перспектив миссионерской деятельности в украинском обществе в начале XXI века.

Установлено, что в области вопросов государственно-церковного партнерства и гендерных дискуссий деятельность Церкви АСД в Украине соответствует парадигме протестантизма позднего модерна, тогда как «интегрированное благовестие», которое олицетворяет собой единство миссионерской и социальной работы верующих, свидетельствует о том, что в деятельности Церкви АСД в Украине происходит сдвиг к новой «диалогической» парадигме протестантизма эпохи постмодерна.

Констатировано, что три вида деятельности – миссионерская, социальная и направленная на саморазвитие личности и общин – составляют единый комплекс, а соответствующая активность в ее функциональных проявлениях относится к ядру церковной идентичности АСД.

В Украине Церковь АСД активно участвует в становлении партнерских отношений церкви и государства, церковей и общества, но при этом адвентисты принципиально выступают за сохранение полной автономии церкви от внешних воздействий. Отстаивая идеалы библейского пацифизма, Церковь АСД развернула активное капелланское служение, под которым понимается работа в реабилитационных центрах, исправительных колониях, медицинских центрах, комплексная помощь пострадавшим в зоне АТО.

Сегодняшняя полемика, которая происходит между дивизионами Церкви относительно проблемы возможного рукоположения женщин в духовный сан, может существенно повлиять на Церковь АСД, которая в случае положительного решения данного вопроса будет претерпевать кардинальные

изменения в сторону постмодернизма и окажется на грани раскола. Единство миссионерского и социального служения, достигнутое Церковью АСД, открытость к потребностям общества и государства являются примером позитивных трансформаций в религиозной сфере Украины, подтверждающих принадлежность украинского общества к европейскому культурно-цивилизационному пространству.

Ключевые слова: Церковь АСД, «диалогическая» парадигма, миссионерская деятельность, гендерный вопрос, капелланское служения, альтернативная воинская служба.

SUMMARY

Chernushka I. G. Current Status and Major Trends of Development of Adventism in Ukraine. - Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Philosophy in specialty 09.00.11 – Religious Studies. – Zhytomyr State University named after Ivan Franko. – Zhytomyr, 2016.

This thesis deals with the current state and main trends of development of Adventism in Ukraine. The author analyzes the dynamics of institutionalization, missionary and social activities of Seventh-day Adventists in Ukraine. The on-going discussions of SDA Church existence in Ukraine and abroad concerning church-state relations, chaplain military service, gender policy and the prospects for missionary activity in Ukrainian society XXI century are researched.

The study finds that church-state and gender activity of the ASD in Ukraine meets Protestantism paradigm of late modernism, while "integrated evangelism" which represents a missionary work indicates that the activities of Seventh-day Adventist Church in Ukraine should be referred to the recent "dialogic" paradigm of the postmodern era Protestantism.

Keywords: SDA Church, "dialogic" paradigm, missionary activity, gender issues, chaplain military service, alternative military service.